

## 23. Umělecké směry ve světové próze 20. století

### Existencialismus – ve Francii po 2.ww, válku prohráli, ale tváří se jako vítězná mocnost, ztráta fr. výsosti a koloniálních panství

- otázky o existenci, životu, zhroucení velké Francie
- zásadní otázky: jak naplnit samotu, prázdnotu, znechucení, zpochybnění dosavadních hodnot a norem, odcizení, osamocení, úzkost, jak žít s pocitem nesmyslnosti, rozdíl je žít a přežívat, existovat znamená vytrhnout se z pasivity
- existencialismus už u Kafky

**Jean-Paul Sartre** – levičák, marxista, ve stáří už ne

- co dělat ve světě, který se rozpadá a my s ním, existenciální otázka, první to řeší, co dělat, když se nám ze sebe dělá špatně, co je obrana a co bariéra

\*Nevolnost – první Sarterův román, Nausea, spíše esejistické, fiktivní deník, zmatky a radikální zlomy a zvraty ve vnímání sebe sama a svého okolí, člověk by měl být sám sebou, přitom se drží marxistických šablon

\*Zed' – povídková sbírka, jak se lidé zrazují, boří a staví si hradby kolem sebe, \*Intimita – muž se snaží zachytit pocity ženy, očima ženy, psané velmi citlivě, reálně

**Albert Camus** – odmítá věnovat svobodu jakémukoliv kolektivnímu boji, není angažovaný, vyčítá Sarterovi marxismus, z Respektu: Camus byl literátem a filosofem, jako chlapec miloval fotbal, ale zjistili mu, že má tuberkulózu a tak nemohl pokračovat ve své kariéře, začal psát, miluje moře a poušť, často je také popisuje ve své tvorbě, jako je v Cizinci polední nesnesitelný žár slunce na poušti, ve kterém Cizinec zabije Araba

- neshoda se Sartrem, Camus odmítá komunismus

\*Mýtus o Sisyfovi – původní: Sisyfos valí do kopce kámen celý svůj pobyt v Hádu, před vrcholem se mu to vždy vysmekne a musí znovu, Camus: valit dál, je to nějaký smysl, i když to vede k záhubě, je to forma přežívání, člověk by po sobě měl zanechat stopu, nejen pasivně přežívat

\*Cizinec – dostane se do vězení kvůli tomu, že neplakal na pohřbu své matky, čekají, že se bude chovat podle konvencí, absurdní, měl by být odsouzen za vraždu Araba na pláži, něco ho popadlo za horka, slunce do očí, je mu zevšeho špatně, ale nejvíc ze sebe, neví proč to všechno je, kněze nechce přijmout, situaci nechce řešit

\*Mor – román, propuká morová epidemie, má šanci utéct, ale rozhodne se zůstat, život s vědomím časného konce nabývá konečně na významu a smyslu, smrt mu osmyslí život, spoustu toho nakonec stihne

### Magický realismus

- magický pro toho, komu je dané prostředí neznámé, jiné, nové, chce ho odhalovat, tajemné

**Gabriel García Márquez** – podle něj je každodenní realita magická, člověk už je jen neumí vnímat

- Jihoameričan, z Kolumbie, přirozené mísení reálného s nadpřirozeným, naprosto všední s neuvěřitelným

- dětství s babičkou a dědou, skvěle vyprávěli příběhy a válečné historky, ovlivnilo to Márqueze, inspirace

- vynikající vypravěčské schopnosti, humor, ironie, mnohohrstevnatost románu

\*Sto roků samoty – sága o sto rocích jedné rodiny

**Bulgakov** – žádal o vyhoštění z SSSR, protibolševický, vystudoval medicínu, píše prózu i drama, byl zakázán, Stalin prohlásil jednu z jeho her za brak

\*Mistr a Markétka – filodofický román, faustovský motiv

\*Psí srdce – o tom, jak režim mění člověka, o sovětské společnosti, proletariátu, zmenšování bytů,

neustálé pře s domovním družstvem, novela, Baryk se mění v člověka, karikaturu po lobotomii  
 \*Bílá garda – román o těch, kdo stáli proti bolševikům, proč byli poraženi menševici

## **Borges – Argentinec, \*Obecné dějiny hanebnosti**

## **Nový román (= metaromán, antiromán Jean Paul Sartre, aliteratura - kritici)**

- Francie, 50. – 60. léta, nepříliš oblíbený, jeho éra netrvala dlouho, reaguje na předchozí literární vývoj, proti existencialismu, angažované literatuře, realistickému a naturalistickému románu
  - snaha změnit román, co na něm ještě změnit? Vytěsni příběh, odstraní ho, to čtenáře příliš nezaujalo, ten se chce dočíst o silných postavách a jejich příběhu, cílem rozbít tradiční vypravěčské postupy, narušit časovou i logickou posloupnost, vševědoucí vypravěč neexistuje
- Allan Robbe-Grillet** /grijé/ - teoretik nového románu, měl by být objektivní, vševědoucí vypravěč neexistuje, měl by zachycovat pozorovatelnou realitu, bez autorských komentářů, bez hodnocení
- \*Gumy – prvotina, soustředěno na zrakové vjemy, jakoby to byl záběr kamerou, objektivita, detailní popis všedních věcí, chybí souvislosti, vše je umělé, cizí, přesný popis jako ve filmovém scénáři

## **Absurdní román, drama**

- inspirace novým románem, zakladatel absurdního dramatu Samuel Beckett, oslabení příběhu, o postavách příliš nevíme, dialogy přechází v monology, přestávají spolu komunikovat, nečekají odpověď druhého
- fotograficky přesný popis místa, postavy jsou neznámé, postavy pochybují o své existenci, nemají vztah k vnějšímu okolí
- nepochopitelný a chaotický svět, který obklopuje moderního člověka, bezmocnost postav, pasivita, nevysvětlitelné situace

**Samuel Beckett** – z Irska, usadil se v Francii, zná se s Joycem, Proustem

- z románu se vytrácí děj, ubývá srozumitelnosti, odlišné prostředí, automatizace, hrdina i příběh se vytrácí, ztrácí svůj někdejší význam

\*Nepojmenovaný – román, absolutní negace všeho, kreatura žijící v lahvi nemá ruce ani nohy, z lahve mu kouká jen hlava, přemýšlí o tom, jak se jmenuje, touha vědět kdo je, neztrácí naději

\*Čekání na Godota – drama, dva tuláci čekají na Godota, až přijde, nevíme o něm nic, kdo to je, odkud a proč by měl přijít

**Eugene Ionesco** /ežene jonesko/– Rumun, jeho literárním jazykem je francouzština, učil francouzsky, absurdní drama

\*Plešatá zpěvačka – postaveno na větách z učebnice cizího jazyka, jednoduché učebnicové věty ze cvičení na překlad, vše je jako v té zemi, přitom stejné jako všude jinde (anglické brýle, anglický knírek...), dva lidé si povídají o tom, jaký mají byt, nakonec zjistí, že jsou manželé a odejdou spolu domů, šroubované texty anglické učebnice, fráze z angličtiny

## **Neorealismus**

- nový realismus, vznik v Itálii, 50. léta, postavy i prostředí jsou určité, stinné stránky, temnější Itálie, chudoba, prostředí restaurací, kam chodí chudí a kam bohatí, spor vyhrává nižší vrstva, není to jako u Zoly, ten se zaměřuje na vyšší vrstvy společnosti, chudoba, nouze
- neo = nový v pohledu na chudé a bohaté, přebírá prvky realismu, vybírá si mravní postavy

### **Alberto Moravia**

- pseudonym Moravia, příbuzné na Moravě, začal psát, protože byl nemocný, chtěl mít blíže k životu, sleduje život kolem sebe

\*Římské povídky – povídka Paňáca, v lepších restauracích se lidé baví vulgárně, zpěvák zpívající po restauracích ztratil svou tvář, zpívá bohatým přitom je z chudých vrtev, stejně tak zazpívá v kabaretu chudým, nemá úspěch, mladík to zazpívá pro svou dívku, tak jak to cítí, zpěvák Milone upadá do deprese, spáchá sebevraždu, povídka Miminko

\*Římanka, Horalka – romány, nelehký osud žen za války

\*Nuda – Bůh se nudil svět, Adam a Eva se nudili a snědli jablko poznání, vše pochází z nudy

kinematografie a neorealismus – Visconti, De Sica

### **Beat Generation**

- Amerika 50. a 60. let, kolébkou San Francisco
- Beatníci – beat = rána, úder, blaženost, cítili se zbití společností, americká společnost se tváří, že je správná, ale oni to vidí jinak, pokud někdo vybočoval ze „zdravé“ společnosti, zavírali je do ústavů, blázců, neváhali ani použít lobotomii
- poznamenání 2.ww a válkou ve Vietnamu, sešňěrovanost americké společnosti, konzumní společnost USA, příkazy co se má a co se nemá dělat
- únik ze společnosti pomocí alkoholu, drog, sexuálních hrátek, nevázaný život, jezdí napříč Spojenými Státy, jak žijí, tak i píší => volné asociace, navázané pocity, upřímné, jak se cítí, vulgární, milovali jazz, rytmus do básní (při přednesech četli i nazí)
- vyčerpání revolty a zklidnění, ovlivnili květinové děti 70.let

### **Allan Ginsberg**

- rodiče ruští Židé, on homosexuál, provokuje americkou společnost, matka v blázců, nelehký osud, nenávisť vůči americké společnosti

\*Kvílení a jiné básně – sb., nářek nad americkou společností, hysterické, kritika americké společnosti

- válka, továrny, technika, zapomíná se na člověka

- volné asociace, pojmenovává veškerý americký svrab

- Moloch – biblický netvor, který všechno požírá, tím je podle něj společnost

### **Jack Keruac**

\*Na Cestě – román, napsal ho jedním dechem za tři týdny na 30m roli papíru, nechtěl přerušovat proud svých myšlenek, bez interpunkce, doplněna později vydavateli, přátelé jedou z jednoho konce Států na druhý za přáteli, píše o tom kde přespávali, jak jedli, že museli někde něco ukrást, tulácký způsob života – velmi populární, stává se americkým stylem, Keruac tu slávu nevydržel a upil se k smrti

### **Florence Ferlinghetti**

- vydavatel, nakladatel Beatníků, píše básně, nejsou tolik úpěnlivé a vulgární jako Ginsbergovy, nerýmují se, b. O lepiči plakátů

### **Kesey**

\*Vyhoďte ho z kola ven – román, o tom jak všechny nepohodlné lidi posílala Amerika do blázince, lobotomie, chtěli z lidí úspěšné Američany, aby nevybočovali z řady, společnost svázaná pravidly

### ***Sovětská literatura po r. 1945***

**Sorela = socialistický realismus** – dělník je nedílná součást společnosti, vše má být jednoduché, srozumitelné pro každého bez rozdílu, o obyčejném člověku, zájmy společnosti jsou nadřazené rodině a osobnímu životu

- člověk nabádán k obnovení průmyslu po válce, vyrábět pro mír, obnovit zpusťosenou zemi,
- ideální hrdina věrně oddán společnosti, režimu, Stalinovi, na prvním místě je prospěch společnosti, ideologické, stranické, srozumitelné pro dělníky, schématické, šablonovité
- 1953 smrt Stalina, nástup Chruščova, obvinění Stalina z pěstování kultu osobnosti, který ničí společnost, zrušení

**Boris Polevoj** \*Příběh opravdového člověka – novela, tendenčnost, sovětský hrdina Meresjev

zraněn za války, sestřelen Němci, přijde o obě nohy, komisař mu říká „ty jsi sovětský člověk, ty to zvládneš“

**Michail Šolchov** \*Osud člověka – novela, dostal za ni Nobelovu cenu, útlá knížka, dojemný příběh, osud dvou lidí po válce, voják se vrátí domů, nemá nic, rodinu ani dům, když jezdí z práce, na mezi posedává chlapec čekající na své rodiče, jednou už to Ivan nevydrží a řekne chlapci, že je jeho otec, bydlí spolu, zmírnění obou, přišli o své blízké, potřeba znovu žít

**Literatura pro mládež** => vychovávat mládež

**Arkadij Gajdar** \*Timur a jeho parta – pro děti, Timur se stará o rodiny, kterým odešli otcové do války, pomáhá, literatura pro děti

**Alexandr Fadějev** \*Mladá garda

**Literatura, která rezignuje na šablony sorely**, jde si svou cestou, proti režimu, vymyká se

**Boris Pasternak** - Nobelova cena, nespěl si ji ve Švédsku vyzvednout, v SSSR jeho díla nevycházela, příkladem, jak by sovětská literatura vypadat neměla, ostrašující případ

\*Doktor Živago – intelektuál, není nadšen říjnovou revolucí 1917, převrácení ideálů, hledá, kam by se uchýlil, k literatuře

- nevyhovuje šablonám sorely, hlavní hrdina není dělník, ale intelektuál, zajímá ho jen láska, na nic jiného nebere v tu chvíli ohled
- sorela v tom vidí brzdu ruské společnosti v obnovování, nesedí jí slovník, neideologické, snaží se porozumět tomu, co revoluce přinesla, ale nechápe to, vidí v tom jen krev, smrt a neštěstí

**Alexandr Solženicyn** \*Jeden den Ivana Děnisoviče – jeden den v pracovním táboře, novela, prvně se veřejnost dozvídá o gulazích, nesměl být vydáván, pomlouval tehdejší politické zřízení, vycházel na západě

\*Souostroví Gulag, \*Matrjonina chalupa – ukázka, lidé se chovají jako lidé, zlí, ne jako sovětský vzor

**Konstantin Paustovskij** – učil tvůrčí psaní na moskevské univerzitě, vymyká se šablonám sorely

\*Stařec v nádražním bufetu – povídka, detaily, dílo bez detailů nežije, detail jako ve filmu

**Čingiz Ajtmatov** – z Kirgýzie, píše o své rodné zemi, příroda má oproti lidské společnosti navrch

\*Popraviště – román, úryvek rozmluvy Ježíše Nazarského s Pilátem Pontským, filosofické otázky, že Ježíš už nesestoupí, jeho cílem je pobyt v lidských duších

\*Strakatý pes na břehu moře, \*Bílá loď, \*Džamila, \*Autor o sobě – životopis

### **Písničkáři, zpívající básníci**

**Bulat Okudžava** – narodil se v Moskvě, předky v Abcházii, vychováván tetou, rodiče ve vězení, měl se kvůli režimu za své rodiče stydět, teta mu musela lhát v zájmu ochrany rodiny, mládí na frontě, inspirace pro jeho básně, cítil se jako ze Ztracené generace, nerozuměl tomu kolem sebe, nevěděl co po válce se sebou, studuje literaturu, vystupuje samostatně s kytarou a písňemi

- jednoduché, prosté, otevřené, apolitický, o obyčejném životě

**Vladimir Vysockij** – v moskevském divadle, režisér, herec, dramatik, vzal si Francouzsku, náboj, energické, \*Koně k nezbrocení

**Sergej Lukaněnk** – povoláním psychiatr, psychofantazy

\* Noční hlídka – obrovský ohlas v SSSR, zfilmované, v Moskvě, svět normálních a nadpřirozených lidí, o harmonii dobra a zla, pokračování dalších hlídek

=> od konce 2.ww ovlivňoval SSSR českou literaturu

### **Rozhněvaní mladí muži – Anglie v 50. letech**

- podobnost s beat generation, nejsou tak bouřliví, hněv pouze slovy
- nový typ antihrdiny – skeptický mladý intelektuál, má přístup ke vzdělání, ale ne k vytouženým postům ve společnosti, snaha zařadit se, rebelie končí kompromisem
- čerství absolventi univerzit si našli práci, nespokojenost, přišli z nekonvenčního prostředí do práce, ztrácí volnost, chybí jim, jejich postoje v románech

**Kingsley Amis** /ejmis/ \*Šťastný Jim – opilcovo ráno, začínající vysokoškolský profesor, před

jednou z přednášek se opije, uráží univerzitní hodnostáře a celebrity, propuštěn, dostává

nabídku od milionáře pracovat u něj, humor, nadsázka

John Osborne – dramatik, \*Ohlédni se v hněvu

### **Velký americký román – Amerika 70. a 80. léta**

- obsáhlé knihy, oblíbené u čtenářů, je tam to co vyhledávají – silné postavy a příběh, bestsellery

**John Irving** \*Svět podle Garpa – odstartoval Irvingovu kariéru, kritikou zda už to je a nebo

ještě není pornografická literatura, tehdy

- Garp spisovatel, celý román o tom, jak píše, o jeho literárním světě, osobním životě, dočteme se o feminismu, o roli osobnosti v jakémkoliv hnutí, otevřené erotické scény

\*Pravidla mošterny

**William Styron** \*Sophiina volba – příběh o nacistickém holocaustu, odehrává se v Americe, v Americe rasismus nikdo moc neřeší, i když se ví, že je všudypřítomný

- Sophie za manžela Nathana, narkomana, potká je další muž, který to vypráví, milostný trojúhelník, Nathan i Sophie mají oba trauma, ale nejsou schopni si o tom popovídat, Amerika nemůže uvěřit co se děje v Evropě, Sophie v koncentračním táboře, dvě děti, musí si vybrat jedno dítě, které půjde do plynu, aby zachránila to druhé, zvolí mladší holčičku, do konce života trauma, výčitky svědomí, , neřešitelné téma, dítě si nelze vybrat, neexistuje špatná ani správná volba, Sophie má trauma, že byla špatná matka, nemůže se rozhodnout, jestli opustit Nathana, nakonec spáchá sebevraždu, kniha má spoustu otazníků, různočtení

**Profesní román** – čerpá z určitého pracovního prostředí, Amerika po r. 1945

**Artur Hailey** – o prostředí, o kterém píše ví mnoho, chce si vždy zaměstnáním projít, aby mohl psát ze své zkušenosti

- práce hraje důležitou roli, náplň člověka, postavy naplňuje, zasahuje i do osobního života, radost i uspokojení, hrdinové jsou profesionálové
- schémata v románech, pokud píše o muži a ženě, mladá dívka se muži podbízí muži, ten dá přednost zkušenější ženě, zůstane s manželkou

\*Hotel – o tom, jak se muž každý rok ubytuje v hotelu, jednou ho ubytují jinde, udělá se mu špatně, personál se stará, i když si myslí, že pán nemá na zaplacení, má zlatý důl, hotel odkoupí, aby se nedostal do hotelového řetězce

- drží se linie, jednoznačné postavy, většinou končí pozitivně
- => česká literatura na něj za dob normalizace poukazuje, Amerika oslavuje pracovní

nasazení, 70. – 80. léta **Vladimír Páral** – chemik, píše z prostředí, které zná, hrdinové s pracovním nasazením brzy končí, kritické, negativní, protipól Amerického profesního románu, \*Milenci a vrazi